

Kása Béla – életútinterjú

Készítette: Jávorszky Béla Szilárd

A beszélgetés helyszíne és időpontja: Gyúró, 2020. május 19.

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Jávorszky Béla Szilárd:

1965-ben hagyátok el Magyarországot a családdal. Milyen emlékeid vannak az itthon töltött tizenhárom évről?

Kása Béla:

Édesanyám, Schiffer Judit Abaligeten született 1913-ban, és Pécsen végezte el a szabász-varrász iskolát. Ősei Elzászból vándoroltak Magyarországra, a nagymamával otthon németül beszéltek. Apai nagyapám bognárként uradalmakba dolgozott, és folyamatosan vándorolt, így édesapám, Kása Béla útközben, a Székesfehérvár melletti Sárkeresztúron született 1924-ben, majd az ormánsági Vajszlón telepedett le a család. Apám Komlón dolgozott kéményseprő mesterként, emlékszem, minden reggel koromfekete szarvasbőr zubbonyban, nadrágban és hófehér, vasalt szájkendőben, szerszámokkal a vállán indult el, és esténként tetőtől talpig kormosan ért haza. Papucsban járt, mert régen a szabadkéményekbe még fel kellett menniük a kéményseprőknek, és a papucsot ilyenkor csak lerúgták a lábukról, és meztláb kitámasztva másztak felfelé. Este mindig siettem elé, megfoghattam a kisujját és együtt sétáltunk haza. A szüleim rég meghaltak, de négy évvel idősebb Zsuzsa nővérem a mai napig nagyon fontos szál az életemben, vigyáz rám, törődik velem, és napi szinten tartjuk a kapcsolatot.

Jávorszky Béla Szilárd:

Az ötvenes évek végén miért költözött a család Budapestre?

Kása Béla:

Nyilván a megélhetés miatt. Apámat 1956-ban a forradalom után két társával koholt vádak alapján elítélték, két évig egy vértesi kőbányában kellett dolgoznia. Anyám úgy döntött, hogy az apa nélkül maradt a családdal Budapesten próbál szerencsét. Előbb az Eötvös utcába költöztünk, majd a Csanády utcában laktunk, és az Andrássy út 60-ba jártunk iskolába. Persze a pincébe nem mehettünk le. Apám szabadulása után egy darabig a Szikra nyomdában – ott készült a *Népszabadság* – kapott éjszakai állást, majd házmester lett, amihez szolgálati lakás is járt. A szüleim takarítottak, kaput nyitottak, havat lapátoltak, lifteztek.

Jávorszky Béla Szilárd:

A zene mikor jelent meg az életedben?

Kása Béla:

Apámnak hatalmas gramofon gyűjteménye volt, bár mindig a szekrénybe zárva tartotta. Akadt benne minden műfaj, klasszikus zene, opera, operett. Komlón a konyhában a barna, fából készült néprádiót csak be kellett dugni a konnektorba, és máris szólt a zene. Anyám meg közben énekelt. Meg táncolni szeretett. Szóval a szüleim zeneszerető emberek voltak, bár ők maguk nem zenéltek.

Jávorszky Béla Szilárd:

A beatzene szele megcsapott?

Kása Béla:

Hogyne. Akkoriban Fenyő Miklósék¹ rendszeresen zenéltek a Szent István Parkban, ültek a padok támláin, gitároztak, énekeltek, mi meg ott ólálkodtunk körülöttük, és néztük, miként rongylábaznak, rokiznak rájuk a nagyobbak. Az első akkordokat Csomós Pityutól² tanultam. Az első nóta az *Égi lovas* volt, amit el tudtam játszani. A barátaimmal gitárokat készítettünk, fából kivágtuk a testét, szereztünk hozzá pickupokat. 1965 nyarán Vajszlón az erdészetben lovat vezettem és facsemetéket egyeltem, az ezért kapott 300 forintot az akkor már a Nyugat-Németországban élő nővérem egészítette ki 600-ra, így végre vehettem egy orosz dobgitárt. Mondhatni, ekkor kezdődött a zenei pályafutásom. Még nagyon fiatalok voltunk. Hetedik év végén mi zenéltünk az osztálytánc alatt. Dobot az egyik körüti hangszerkölcsonzóból szereztünk. Az alkalmi zenekarban Nádas György Rigó volt az énekes, ifj. Jancsó Miklós Kuksi dobolt, Papolczy Karesz és én gitároztunk. Ilyen fantasztikus dolgok után kellett csomagolni, és hátrahagyni a barátokat.

Jávorszky Béla Szilárd:

A hatvanas évek közepén egy politikai okok miatt elítélt ember családját miként engedték ki egy nyugati országba?

Kása Béla:

Anyai nagybátyám, aki a második világháborúban amerikai hadifogságba került, Ausztráliában kötött ki, majd a hatvanas évek elején az NSZK-ban telepedett le. Ő tudatta anyámékkal a hírt, Kádárék szívesen megszabadulnak azoktól, akik menni akarnak. Így adták be a szüleim a kérelmet a kivándorlásra – arra hivatkozva, hogy anyai ágon németek vagyunk –, és mindenki csodálkozására a hatóságok kiengedtek bennünket. Nővérem amúgy már egy évvel korábban kiutazhatott a nagybátyánkhoz. Így 1965 nyarán, miután vége lett a sulinak, nekivágtunk. Egy bőröndre való cuccot vihettünk fejünként. A barátaim kikísértek a Keleti pályaudvarra. Szörnyű érzés volt elbúcsúzni tőlük, nem vágytam az ismeretlenre. Végig zokogtam a határig, akkor döbbsentem rá, hogy mindent itt kellett hagynom, ami akkor kezdődött és szép volt az életemben.

Jávorszky Béla Szilárd:

Pontosan hová érkeztél?

Kása Béla:

Először Nürnbergbe kerültünk lágerba, majd a család a francia határ közelében lévő Rastattban telepedett le. Megérkezésem után a többi kelet-európai, németül semmit sem tudó gyerekekkel engem is amolyan előkészítőbe tettek. Egy olyan faluba vittek, ahol alapvetően árva gyerekek laktak. Cudar, hideg időben érkeztünk, zuhogott az eső, de kihajtottak bennünket krumplit szedni a sáros hegyoldalba. Esténként egy hosszú, fűtetlen hálóban aludtunk, olyan rövid volt a takaróm, hogy nem tudtam alatta kinyújtózni. Senkivel sem tudtam szót érteni, csak ültem ott, mint egy süket. Karácsonykor legalább hazaengedtek. Majd harmincadmagammal áthelyeztek egy erdő közepében lévő régi kúriaépületbe, ahol Dornbach Tibor tanár bácsi tanított minket. Ott rajtam kívül is voltak magyarok, meg addigra már valamennyire megtanultam németül. Aztán anyámék megtudták, hogy létezik egy magyar gimnázium Nyugat-Németországban, Kastl-ban, és beíratk oda. Magunk között csak Kasztlinak hívtuk.

---

¹ Fenyő Miklós (1947) rock and roll énekes-zongorista, dalszerző, producer, a Syconor és Hungaria együttesek vezetője.

² Csomós Péter (1944–2013) a Syconor és a Hungaria együttesek ritmusgitárosa.

Jávorszky Béla Szilárd:

Innen a hétvégeken legalább hazamehettél?

Kása Béla:

Á, dehog. Csak nyáron, a húsvéti szünetben és karácsonykor. Ebben a bencés kolostorban működő iskolában kemény kiképzésben részesítettek bennünket, esténként nádpálcával vertek, ha rossz jegyet kaptunk. Naponta csak másfél órára hagyhattuk el a régi, dupla falú erődtemplomban kialakított internátust, ahol a lányokat teljesen elszigetelték tőlünk. Ha valami rosszat tettünk, „bevágtak leprába”, azaz a kimenő helyett mosogathattunk, vécét pucolhattunk. Sokszor jártam így. Tanultunk angolt és latint is. Annyi tananyaggal terheltek bennünket, hogy még véletlenül se legyen időnk csajokra vagy zenére gondolni.

Jávorszky Béla Szilárd:

És a beat?

Kása Béla:

Kizárólag hétvégén engedélyezték, hogy elővegyük a lemezjátszókat és a hangszereket. Különben csak csönd és stúdió. De azért megtaláltuk a módját a szórakozásnak. Én édesanyámtól kaptam az első elektromos gitáromat. A basszusgitáros Maczki Laci megszerezte a különálló épületben lévő barkácsoló kulcsát, amit – miután már senki sem akart fűrni, faragni – berendeztünk zeneszobának. Lópokrócokkal szigeteltük, hogy semmi se hallatsszon ki. Kicsi helyiség volt, de legalább tudtunk szabadon cigizni, zenélni. A zenekar tagjai később szétszóródtak a nagyvilágban, de 2018 pünkösdjén újból összegyűlt a régi csapat, a Frozen Mash Kastl-ban zenéltünk egyet. Az egykori kasztlisok egyébként minden pünkösdkor találkoznak, bár az iskolát azóta már eladták. Van, aki pap lett, van, aki orvos, van, aki vietnámi veterán.

Jávorszky Béla Szilárd:

A fotózás mikor jött be az életedbe?

Kása Béla:

Még Kastl-ban. Egyik barátom az édesanyjától fényképezőgépet kapott szülinapjára, őt nem érdekelte, engem igen, úgyhogy három-négy csomag élelemért elcserélte velem. Aztán Maczki Laci a sulis laborjában megmutatta, mit hogyan kell. Úgyhogy elindultam a fotózás felé, a többiek meg élvezték. Az iskolában én készítettem a legjobb képeket. Miután végeztem, a nővérem állást szerzett nekem az egyik karlsruhei fotóstúdióban, ahol fél évet dolgoztam asszisztensként. Kezdetben söprögettem, később a nagy Sinar gép kazettáiba pakolgattam a síkfilmeket, alkalmanként 30-40 darabot. Idővel már azt is megengedték, hogy beálljak a gép mögé, sőt, a távkioldót is megnyomhattam. Aztán Elke, egy korábbi modell, aki stylistként dolgozott a stúdióban – azaz a fotózásnál a modelleket ruhákkal látta el, illetve rájuk igazította –, és akivel jó barátságban voltunk, megkért, hogy készítsek róla egy sorozatot. Ellőttem egy tekercs filmet, előhívtuk, kinagyítottuk, és Elke Düsseldorfban megmutatta őket egy akkoriban nagyon menő fotósnek, akivel dolgozott, majd hívott, hogy csomagoljak, mert Ulrich Colling asszisztense lehetek.

Jávorszky Béla Szilárd:

Élvezted?

Kása Béla:

Azt nem mondanám, de rengeteget tanultam. Ulrich Colling örökké mérges, ordibálós ember volt, minden reggel gyomorgörcsrel szálltam be a liftbe, úgy mentem fel a stúdióba. Viszont remekül fotózott, sokat utaztunk együtt, jártuk a világot. Mindenért én feleltem. Motoros Hasselbladokkal dolgozott, iszonyú gyorsan „ledarált” 10-12 képet, úgyhogy már adhattam is a kezébe a következő kazettát. Úgy kellett nyomni, mint a gép. Feliratozni, kivenni a régit, lenyálazni, újat adni. Tiszta örület volt. Közben viszont látta az ember, hogy miről szól a fotózás. Az utolsó időkben pedig sokszor már egyedül is dolgozhattam. Csokoládét, órát, sört, ételeket fotóztam, például a Toffifee csokoládét, amelynek vagy harminc évig az én fotóm szerepelt a dobozán, vagy a Warsteiner sört. Megtanultam a trükköket, hogy milyen világítás mellett lehet például igazán habossá tenni a sört. De egy idő után már nem izgatott a reklámfotózás. Úgyhogy 1973 nyarán felmondtam Collingnál, majd Deréky Géza barátommal autóstoppal eljutottunk Erdélybe. És onnantól gyökeresen megváltozott az életem.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért pont Erdélybe?

Kása Béla:

Gézával akkoriban két útirányba gondolkodtunk: egyrészt Finnország érdekelt minket, hogy milyen lehet az élet az északi rokonainknál, másrészt pedig Erdély. Utóbbi előzménye, hogy Géza 1972 nyarán, amikor Münchenben a McDonald'snál dolgozott, egy plakát nyomán betévedt az állami Maros néptáncgyűttes produkciójára, nagyon tetszett neki, összebarátkozott két párral, akik meghívták őt Erdélybe. Amikor tehát 1973 nyarán elhatároztuk, hogy utazunk, kiálltunk egymással szemben az út két oldalára, és a sorsra bíztuk a választást. Délnek kaptunk először fuvart, így lett Erdély az úticél.

Jávorszky Béla Szilárd:

Megtaláltátok a táncosokat?

Kása Béla:

Meg. Lőrinc Béláék Marosvásárhelyen egy kis blokkban laktak, emlékszem, az előszobában szövőszék állt, a plafonon faragott csillár, amit Béla maga készített, a falon szőnyegek, amiket a felesége és korondi édesanyja, Lina néni szőttek. Barátsággal fogadtak minket, járhattuk a Maros együttesel a környező falvakat. Az előadásokon szinte szétrúgták a művházak oldalát. Majd fellépés után hátul várt a „terülj, terülj asztalkám”. 1973-ban még jó világ volt Romániában. Legalábbis mi úgy éreztük. Aztán Béla a kis Renault-jával elvitt minket kirándulni, egészen Gyergyószentmiklósig csavarogtunk. Nem messze onnan már csángó embert fotózhattam – lóháton közeledett, és mikor visszaköszönt, alig értettük, mit mond. Szárhegyen meg az asszonyok még a patakban mostak. Körbejártuk a környéket, sok képet készítettem akkor azon a vidéken.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ott találkoztál először a hagyományos paraszti kultúrával?

Kása Béla:

Testközelből igen. Kastl-ban ugyan néptáncoltunk, de az egyrészt magnóra ment, másrészt régi stilizált, Rábai Miklós-féle³ koreográfiákra. Aztán az egyik iskolatársam, Müller Gyuri érettségi után Kölnbe költözött, ahol megalapította a Bokréta együttest. Ők is magnóra

---

³ Rábai Miklós (1921–1974) táncművész, az Állami Népi Együttes egykori igazgatója. Koreográfiai az ötvenes évek stilizált szovjet stílusát követték – a hetvenes évek elején többek között ezzel a szemlélettel szállt szembe a táncházmozgalom.

táncoltak még, de Gyuri 1972-ben eljutott Magyarországra, ahol egy szegedi fesztiválon találkozott Sebő Ferivel⁴ és Halmos Bélával,⁵ akiktől szalagos magnóra felvett néhány remek nótát. Majd egy évvel később Marosvásárhelyen Lőrinc Béla mesélte, hogy statisztaként szerepeltek egy Dózsa-filmben, és a forgatáson összefutottak Csoóri Sándor fiával⁶, aki hozzám hasonló hosszú hajú fiatalként még Budapesten is csizmában és nagy tarisznyával jár. És hogy Sanyi sokszor megfordul Széken, ahol még régi viseletben járnak az emberek, és szombat esténként táncházat tartanak. Mondom, ezt meg kell nézni. Hátha.

Jávorszky Béla Szilárd:

És megtaláltad, amit kerestél?

Kása Béla:

Nem volt ez konkrét cél, inkább csak ráérzés. Mindenesetre eléggé viszontagságos utazás után jutottunk el Székre. Lőrinc Béla – aki sosem járt még ott – azt mondta, Tordától délre keressük, persze nem találtuk, aztán vagy két napig nem kaptunk stoppot, de végül eljutottunk Szamosújvárra. Épp lezárták a sorompót, megállt mellettünk egy mentőautó, megkérdeztem a sofőrt, kiderült, épp Székre tartottak. Beszálltunk hátra, ülés nem volt, csak két ótvaros hordágy, úgyhogy Gézával lefeküdtünk azokra. Egy darabig még aszfaltút volt alattunk, aztán irtózatosszerű zötykölődés kezdődött, a mentőautó csak egyesben tudott haladni, a padlón lévő, arasznyi nagyságú lyukon pedig dőlt befelé a por. A lemeszelt ablakokon keresztül semmit sem láttunk, és majd megfulladtunk, mire száz év múlva megérkeztünk végre. Kinyitották az ajtót, kikászálódunk. A templom alatt állunk meg, épp 6-8 asszony jött felfelé, fekete ruhában, mezítláb, pálinkás üvegekkel a kezükben. Úgy énekeltek, mintha siratnának valakit, de kiderült, egy állapotos nőt kísértek, érte jött a mentőautó. Mintha egy balladai jelenetbe csöppentünk volna.

Jávorszky Béla Szilárd:

Csoóri Sanyit megtaláltátok?

Kása Béla:

Akkor még nem. A borbély mutatta meg, merre keressük, másoktól megtudtuk, hogy a hegytetőn lévő cigánysor felé találjuk. Bekopogtunk az utolsó házba, kiderült, épp náluk, János bácsiéknál lakik. De hogy most épp nincs ott, mert „elment taxival a mintegy száz kilométerre lévő Mérába”. Néztünk egymásra Gézával, hogy milyen gazdag srác lehet ez a Sanyi, ha ekkorra távra taxival jár. Aztán kiderült, arrafelé az autót hívták taxinak. János bácsi viszont behívott, pálinkával, kenyérral, szalonnával kínált, hosszas beszélgetés vette kezdetét. Egyszer csak benézett egy vidám ember, mondta, hogy menjünk át este, muzsikálnak egy jót nekünk. A háziaktól megtudtuk, hogy ő volt Ilka Gyuri.⁷ Mivel nem laktak messze, átnéztünk hozzájuk, és olyan buli kerekedett, hogy Gézával csak ámultunk. Attól kezdve minden este előkerültek a hangszerek, Icsánék,⁸ Dobos Károlyék,⁹ mindenki összeverődött, és csodáltak bennünket (mi meg őket), hogy ez a zene minket, városi fiatalokat érdekel.

Jávorszky Béla Szilárd:

---

⁴ Sebő Ferenc (1947) énekes, gitáros, tekerőlantos, dalszerző, népzenekutató és építészmérnök, a hazai hangszeres népzenei és táncházmozgalom egyik elindítója, a Sebő Együttes vezetője.

⁵ Halmos Béla (1946–2013) népzénesz, népzenekutató, hegedűtanár. A magyarországi hangszeres népzenei és táncházmozgalom egyik elindítója, a Sebő Együttes alapító tagja, 1990-től a Kalamajka zenekar primása.

⁶ Ifj. Csoóri Sándor (1956) népzénesz, a Muzsikás együttes egyik alapítója.

⁷ Moldován György „Ilka Gyuri” széki primás.

⁸ Ádám István „Icsán” (1909–1980) széki primás.

⁹ Dobos Károly (1912–1992) széki primás.

Csoóri Sanyi végül előkerült?

Kása Béla:

Szombatra igen, addig jól összebarátkoztunk a falubeliekkel. Gézával mindkettőnknek vällig ért a hajunk, a férfiak csipkelődve húzogatták, hogy „mi újság, kisasszony”. Én meg folyamatosan fotóztam a zenészeket. Aztán megjött Sanyi, különösebben nem csodálkozott rajtunk, azt sem vette zokon, hogy Géza, akinek elszakadt a farmernadrágja, az ő gyimesi tarisznyájából kölcsönvett tőle egy másikat. Volt egy lakodalom, ahol Icsánék muzsikáltak, és emlékszem, az öreg velünk egykorú lánya, Bözsi – aki maga is csellózott – miniszoknyában ült fent a cigánypadon. Teljesen elvarázsolt a zene és a tánc.

Jávorszky Béla Szilárd:

A táncosokat nézted inkább vagy a zenészeket?

Kása Béla:

Persze, hogy a zenészeket – ott ülhattünk mellettük, figyeltük a játékukat. Sanyi akkoriban már nagyon jó szinten kontrázott, bizonyítva, hogy pesti fiatalembert is meg lehet ezt a zenei hagyományt tanulni. Én addig csak gitároztam, vonós hangszerekkel korábban nem találkoztam, de egy fiatal srác, Tatár Márton „Pina” a szilvafák alatt ülve mutogatta a brácsán az első hangokat, akkordokat. Nem tudta, melyiknek mi a neve, csak ment a füle után, én meg lefotóztam, hogy miket fog a hangszeren, Sanyi pedig később a képekre odaírta, hogy ez a D-dúr, ez meg a B-dúr. Mivel a brácsán nincsenek bundok, hosszú időbe telt, mire a hangszer tisztességesen megszólalt az ember kezében. Sanyi sokat segített, meg az is bátorított, hogy lám, ő is meg tudta tanulni. Lehet, hogy nekem is sikerülni fog.

Jávorszky Béla Szilárd:

A magyarországiakkal mikor ismerkedtél meg?

Kása Béla:

Mindjárt akkor. Sanyi megadta a címet, hogy Budapesten a Bartók együttes hol szokott próbálni, hazafelé meg is kerestük őket, megismerkedtünk Timár Sándorral,¹⁰ Sipos Misivel,¹¹ Virágvölgyi Mártival¹² és a férjével, Bélával. Sebőék épp ekkor Japánban voltak. Sanyi két kazettányi gyönyörű válogatást másolt át nekem, Zoli bácsi,¹³ Tinka¹⁴ és saját gyűjtéseit, különböző tájegységekről. Rongyosra hallgattuk ezeket a felvételeket, ekkor ismertem csak meg a palatkaiakat, Icsánékat Székről, Halmágyi Mihályékat¹⁵ és Zerkuláékat¹⁶ Gyimesből. Később pedig, ahogy mi is többet tudtunk, tanultunk, Kölnben megalapítottuk a Cinege együttest.

Jávorszky Béla Szilárd:

Időben hol járunk?

Kása Béla:

---

¹⁰ Timár Sándor (1930) koreográfus, táncpedagógus.

¹¹ Sipos Mihály (1948) a Muzsikás együttes primása.

¹² Virágvölgyi Márta hegedűtanár. A Bartók Béla Táncegyüttes zenekarának tagja, a Virágvölgyi zenekar alapítója.

¹³ Kallós Zoltán (1926–2018) néprajzkutató, népzene gyűjtő, a táncművelés egyik legfontosabb alakja.

¹⁴ Martin György (1932–1983) táncművész, néprajzkutató, a táncművelés szellemi atyja.

¹⁵ Halmágyi Mihály gyimesi primás.

¹⁶ Zerkula János (1927–2008) gyimesközéplaki primás.

Talán 1976-ban. Ahogy csak tudtam, jártam vissza Budapestre, Székre és Erdély más falvaiba. Közben Müller Gyuri barátommal megtanultuk két szólamban énekelni a *Hol jártál az éjjel cinegemadár* kezdetű népdalt, botokkal meg ütöttük a ritmust. A produkció bekerült a Bokréta táncegyüttes műsorába. Nem sokra rá néztem meg Székely Orsolya *Hajnalban indultunk* című filmjét első FMH-s táncházacról, és abban Sebő Feri eljut Bársony Mihályhoz.¹⁷ Amikor megláttam a tekerőlantot, teljesen elájultam, mondom, nekem is ilyen hangszer kell. Csoóri Sanyi kiderítette, hogy Mihály bácsi a Tiszaújfalu melletti tanyavilágban él, stoppal leutaztam hozzá, rendeltem tőle egy tekerőt, ami pár hónap múlva el is készült. Úgyhogy Kölnben a Bokréta együttes műsorában a táncok között tekerőn játszottam.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ebből nőtt ki a Cinege?

Kása Béla:

Kis túlzással igen. A Bokrétában a tánc akkoriban még mindig magnóra ment. Gyuri felvetette, hogy legyen élő zene, tanuljuk meg mi is játszani. Az egyik bokrétás táncos mesélte, hogy a szomszédja egy félig magyar, félig száz bukaresti hegedűs lett. A legközelebbi próbára elhozta, és Herbert Schneider „Kaktusz” – aki korábban bukarestiként a nyarakat a nagyszülőknél töltötte Köhalmon – ráharapott a széki zenére. Úgyhogy ő lett a primás, én brácsáztam és tekerőztem, míg az egyik énekes, Láng Péter csellózott. Gyuri pedig hívta Timár Sándort és más kortárs koreográfusokat, majd a régi, államis táncos koreográfiákat lecserélte modernekre. Hárman kísértük ezeket, így született meg a Cinege együttes.

Jávorszky Béla Szilárd:

Milyen gyakran lépteket fel?

Kása Béla:

Havonta egy-két-három alkalommal, döntően Kölnben és környékén, főleg német közönség előtt. Időnként lehetetlen helyekre, például bevásárlóközpontba hívtak, de kaptunk érte pénzt, amit csizmákra, ruhákra költhettünk. Hívtak fesztiválokra, így Magyarországra is. Kölnben és Berlinben rádiófelvételeket készítettünk. Idővel kibővült a trió, dudásként csatlakozott hozzánk egy régi kastlis barátom, az amúgy klasszikus klarinétos Attila, egy másik német fiú pedig megtanult kontrázni. Egyszer ültünk Lajosnál (amúgy Ludwignak hívták), Kaktuszra vártunk, kiderült, épp a hófehér Opeljére felfröccsent kátrányt takarítja. Később más indokokkal maradt távol, egy időben elég keményen alkoholizált is. Majd amikor a bögös Münchenbe költözött, mondtam, hogyha nem csináljunk komolyan, akkor inkább abbahagyom.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ez időben egybeesik azzal, amikor 1983-ban visszaköltöztél Magyarországra?

Kása Béla:

Nagyjából igen. Bár Kaktusz vezetésével talán még egy évig működött a zenekar. Mindenesetre csak az említett rádiófelvételek maradtak utánunk, hanghordozó nem. Viszont Kölnben éveken át rendszeres táncházat működtettünk. Sokat köszönhetünk a hozzánk látogató magyarországi zenekaroknak, a Muzsikásnak, a Tékának, Sebőéknek, akikért a négyszáz kilométerre lévő Hamburgig vagy akár Bécsbe is hajlandók voltunk elutazni, hogy hallhassuk őket, találkozhassunk velük és tanulhassunk tőlük. A Muzsikás a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején rendszeresen koncertezett Hollandiában, útközben megálltak Kölnben

---

¹⁷ Bársony Mihály (1915–1989) dél-alföldi tekerős, klarinétos, citerás, hangszerkészítő.

a sárga Wartburgjukkal. Olyan is volt, hogy Frankfurtban lerobbant az autójuk, kisbusszal siettem értük, aztán persze végig velük maradtam a turnén. Ezeken a koncerteken hónapokra elegendő élményeket kaptunk.

Jávorszky Béla Szilárd:

A Muzsikás volt az első zenekar, amelyet fotóztál?

Kása Béla:

A budapestiek közül igen. Már 1973-ban fotóztam őket, Sipos Misi akkoriban az Istenhegyi út tetején lakott, és az erdőben készítettem róluk diákat. A következő alkalommal a Halászbástyán csináltam róluk egy sorozatot, még szintén trióként. A Muzsikással kifejezetten baráti viszonyban álltam, egyszer Csoóri Sanyi hozott nekem Afganisztánból egy nagy tevébőr fotóstáskát, azt használtam legalább húsz évig. Én meg cserébe egy görög szigetről dudabőröket vittem neki. Akkoriban ez még hiánycikknek számított Magyarországon.

Jávorszky Béla Szilárd:

A Muzsikáson kívül mely zenekarokról vannak sorozataid?

Kása Béla:

Épp nemrég számoltam össze, hogy az elmúlt ötven évben összesen nyolcvan lemezborítóhoz – többek között Halmos Béla, Sebestyén Márta,¹⁸ Dresch Mihály,¹⁹ Ökrös együttes, Téka és a táncháztalálkozó albumok – használták fel a képeimet. Ezeket döntően Ménés Ági, később pedig Szabó Laura tervezte. Akkoriban kevés független fotós dolgozott, a népzene területén meg szinte egy sem. Én meg, miután közben zenéltem is, mindig kéznél voltam. Elsősorban beállított képeket készítettem, olyanokat, amiket aztán lemezborítóra, plakátra, szórólapra használhattak.

Jávorszky Béla Szilárd:

A fotósok közül kik hatottak rád?

Kása Béla:

A kölni képzőművészeti fotó és filmszakán a professzorom az akkoriban Németországban neves fotósnak számító Arno Jansen volt. Eléggé szabadon hagyott dolgozni, de nem igazán mutatott utat. Lutz Hegenbarth „Sahne” (azaz Tejszín) azonban ekkor adott a kezembe egy könyvet, benne az amerikai Irving Penn fotóival, aki az ötvenes-hatvanas években Peruban, Marokkóban és Spanyolországban különleges, finom figurákat fényképezett. Az ír, fél szemére vak Albert Watson képei szintén hatottak rám, akárcsak az amerikai Richard Avedon.

Meg hát ott van a morva fotóművész, Josef Koudelka, aki arról világhíres, hogy 1968-ban az oroszok prágai bevonulását fényképezte (képeit a neve feltüntetése nélkül publikálta a világsajtó), de korábban *Gypsies* címmel a cigányokról készített egy gyönyörű albumot. Amikor Koudelka Budapesten járt, az előadásán a diavetítők közelében ültem, és ahogy bejött a terembe, és egyből leült a vetítő mellé. A lábamra ült. Egy idő után kihúztam alóla a lábfejem, erre fölnézett rám és elmosolyodott. A végén megkérdeztem, szomjas-e. „Gyerünk, lépünk le gyorsan”, válaszolta. Megvacsoráztattam a Szent Júpátban, a sör után elvittem a Marczibányira egy Muzsikás táncházba. Szerette a népzene, fiatalon maga is dudált. Legközelebb Párizsból

---

¹⁸ Sebestyén Márta (1957) népdalénekes, előadóművész.

¹⁹ Dresch Mihály (1955) a dzsessz kiemelkedő alakja, kiváló szaxofonos, aki a magyar népzene és a dzsessz ötvözésén alapuló saját zenei világot alakított ki.

felhívtam, elvitt a Magnumba²⁰ – megmutatta a szobát, ahol a mennyezetig érő polcokon csak az ő negatívjait tárolták. Este eljött az Igricek zenekarral adott koncertünkre, összebarátkoztunk, időnként írt nekem képeslapokat. Amikor a Mai Manó Házban nyílt kiállítása, egy baleset után épp a kórházban feküdtem félholtan, bejött meglátogatni, hozta a dedikált könyvét és vigasztalt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Visszaugorva az időben: a hetvenes-nyolcvanas években az NSZK-ban többek között a nagynevű *Stern* és *Geo* magazinoknak dolgoztál. Miként kerültél oda?

Kása Béla:

A hetvenes évek közepén a kölni képzőművészeti főiskola fotószakjára jártam, és mivel nem adtak sok ösztöndíjat, dolgoznom kellett mellette. Hol a McDonald'sban sütöttem a húst, hol különböző fotóstúdiókban asszisztáltam. Sokáig voltam például a Zeit stúdió mindenese, ahol gyakorta fordultak meg amerikai fotósok, akik csodálatos, régi, 30x40-es kihúzó fagépekkel díra dolgoztak. Akkoriban a reklámban még rengeteg fényt használtak, sokszor napokba telt, míg egy-egy autót tökéletesre kisuvickoltunk és bevilágítottunk. Vaku helyett műfényt, azaz hatalmas reflektorokat használtak akkoriban. Ebben a stúdióban találkoztam Peter Keillal, aki főként autókat fényképezett, és egyszer elvitt magával Hamburgba asszisztálni. Tél volt, esett az eső és a Wartburg Strassén laktunk, abban az utcában, ahol a *Stern* székháza is volt. Peter folyamatos biztatására egy kis zöld bőröndnyi diával átsétáltam a szerkesztőségbe.

Jávorszky Béla Szilárd:

Milyen fotókat vittél magaddal?

Kása Béla:

Erdélyben készültek. A portás leültetett, tíz percre rá egy harmincas srác jött le értem, bemutatkozott, hogy ő Wolfgang Behnken, felvitt a második emeletre, kérte, az egyik világítóasztalra tegyem ki néhány képet. Lupéval megnézte őket, hmm, mondta, van még? Kiraktam a bőrönd felét. Mire kérte, hogy pakoljam ki az egészet. Majd közölte, hogy ezeket a fotókat mind megveszi, de szeretné megnézni a többit is. Mondom, azok Kölnben vannak. Mire rendelt nekem repülőjegyet, majd felküldött az emeletre, ahol egyből a markomba nyomtak 5000 márkát. Hatalmas pénz volt az akkor nekem. Aztán néhány hónappal később az erdélyi származású német újságíróval, Victor Schullerrel lerepültünk Bukarestbe, béreltünk egy Daciát, és végigjártuk azokat a vidékeket, ahol ő gyerekeskedett. Egy hét múlva ő visszautazott, én maradtam még egy hónapig, és lényegében számolatlanul lőhettem a tekerceket. Végül egy 16 oldalas címlapsztori jelent meg belőle a *Stern*ben.

Jávorszky Béla Szilárd:

És a *Geo*?

Kása Béla:

Annak az utca másik oldalán volt a szerkesztősége, Wolfgang biztatására átmentem oda is, és ott is tetszettek az anyagaim. Úgyhogy egyből elküldtek Szkopjéba, ahol a hagyományos Mária-ünnepre rengeteg cigány gyűlt össze, fújták a hatalmas zurnákat,²¹ teljesen megőrültem.

---

²⁰ A Magnum Photos egy nemzetközi fotóügynökség és érdekképviseleti szervezet, amely a fotográfus tagok közös tulajdonában van. Irodái New Yorkban, Londonban, Párizsban és Tokióban található.

²¹ Fából készült keleti nádnyelvszerű fúvós hangszer. Az iszlám hatása alá került népeknél, a Közel-Keleten, a Balkánon, Észak-Afrikában, Indiában, ezen kívül Kínában terjedt el. A magyar töröksíp is ennek a hangszernek egy változata.

Remek anyagot készítettem, mire visszaküldtek a helyi cigánytelepre, Suto Orizariba, a filmekből jól ismert „Sutkába”.²² Mikor a taxisnak megmondtam az úticélt, csak a fejét rázta. A második, a harmadik, a negyedik is. Nagy nehezen találtam csak valakit, aki hajlandó volt kifuvarozni a tíz-tizenkét kilométerre a hegyekben lévő településre. Mikor megérkeztünk (húsvét volt), az utcán patakokban folyt a vér – juhokat, birkákat vágtak éppen félmeztelen emberek. Félelmetes volt, gyorsan visszavitettem magam a városba. Aztán másnap újra kimentem, megkerestem az oda nősült ír Grathan Puxont, náluk laktam, fotóztam folyamatosan. Kiszálltak a rendőrök (még bőven Tito idejében járunk), bevittek, faggattak, aztán elengedtek. Grathan szerencsére még időben el tudta rejteni az anyagaimat, így a filmtekercsek megmaradtak, és nagy sikert arattak a *Geo* szerkesztőségében. Csakhogy a képek egészen másról szóltak, mint amit a tőlem függetlenül mozgó újságíró megírt. Úgyhogy nem is hozták le a cikket, de utána Nagyszébenbe küldtek, az ottani cigány közösséget dokumentálni. Időközben viszont hazaköltöztem Magyarországra, és a nagy távolság, valamint az akkori nehézkes kommunikáció (Tordason az orvosi rendelő előtt kurblis telefon volt) miatt elhaltak ezek a magazinok kapcsolatok.

Jávorszky Béla Szilárd:

Gondolom, az ismerősök mind hülyének néztek, hogy míg a magyarországiak a vasfüggönyön túlra vágytak, te épp az ellenkező irányba moztál. Melyik évben is költöztél haza pontosan?

Kása Béla:

1983-at szoktam mondani, de ez voltaképpen egy évekig tartó folyamat volt. Eleinte egyetlen hónapra kaptam tartózkodási engedélyt, aztán háromra, de közben mindig ki kellett lépni az országból, úgyhogy ilyenkor meglátogattam Derék Géza barátomat Bécsben. Aztán megnősültem, és végleg hazatelepedtem.

Jávorszky Béla Szilárd:

A lakodalmadról meglepő módon VHS-felvétel is fennmaradt, melyet Zelnik József,²³ a Selyemgombolyító vezetője készített, és amelynek részletei – Hungarian Wedding, 1983²⁴ néven – a YouTube-ra is felkerültek. Ez az esemény mindezen túl azért is nevezetes, mert a lakodalmat közösen tartottátok a szintén akkor házasodó Lányi Györggyel.²⁵ Miként történt ez?

Kása Béla:

Feleségemmel, Erikával²⁶ Kaposváron, egy dudatáborban szerelmesedtünk egymásba, a lagzit nagymamájánál a Gyűszűs tanyán tartottuk, ahol mi is laktunk akkoriban, és amelyre a tánc házas körökből szinte mindenkit meghívtunk. Így Lányi Gyurit is, aki a meghívásra csak annyit mondott: „Ne hülyéskedj! A miénk is akkor lesz!” Gyuriék Budapesten esküdtek, mi ott az erdőben egy elhagyott régi kápolnában, majd Gyuriék is csatlakoztak hozzánk a násznépükkel, úgyhogy végül közel háromszázan mulattunk a tanyán. Rengeteg zenész jött, Ilka Gyuri bácsi, Lénuca néni Székről, Poros,²⁷ Éri Pityu,²⁸ Halmos Béláék, Pumáék,²⁹ sokan. Eredetileg három naposra terveztük, de másnap délre a sok részeg kezelhetlenné vált,

²² Lásd például Aleksandar Manić 2005-ben készült *Sutkai bajnokok* című dokumentumfilmjét.

²³ Zelnik József (1949) etnográfus.

²⁴ A következő linken: <https://www.youtube.com/watch?v=swPhuFPVhzw>.

²⁵ Lányi György (1957) a Téka együttes brácsása.

²⁶ Kovács Erika (1961) keramikus-fazekas.

²⁷ Porteleki László (1957) a Téka és a Muzsikás együttes tagja.

²⁸ Éri Péter (1953) a Muzsikás együttes tagja.

²⁹ Fekete Antal Puma brácsás.

úgyhogy Erika szülei elhajtották a násznépet. Ami azért komoly túske maradt bennem. Hamarosan el is költöztünk onnan, ezt követően telepedtünk le 1984 januárjában – Éri Pityu javaslatára – Tordason.

Jávorszky Béla Szilárd:

A Cinege után hol folytattad a zenélést?

Kása Béla:

A martonvásári Százszorszép együttesben hallották, hogy korábban zenéltem a Cinegében, átjött a táncegyüttest vezető Salamon Erzsébet fia, Feri (Salamon Soma édesapja), hogy csatlakozzak hozzájuk, muzsikáljunk a tánc alá élőben. Feri volt a primás, Liber Bandi³⁰ brácsázott, cimbalmozott, az öccse, Robi bőgőzött, én szintén brácsáztam meg ha kellett, tekerőztem, később az énekes Gyenis Kati³¹ is bekerült a csapatba. Ez volt a Lókötő együttes, alapvetően a táncsoportot kísértük, nyaranta pedig legalább egy nagyobb utat tettünk meg (Görögország, Törökország, Olaszország, Anglia), de szerepeltünk az egyik táncháztalálkozó lemezen is.³² Plusz minden szombaton táncházat tartottunk Szentendrén, amit Kati szervezett.

Jávorszky Béla Szilárd:

És a fotózás?

Kása Béla:

Az ekkoriban eléggé háttérbe szorult. Odahaza igazi parasztgazdaságot vezettem, ló, szamár, kecske, juhok, nyulak, kaszálás, szénagyűjtés, az foglalt le, estéként pedig muzsikáltam. A Lókötő után jött az Ördögös, amellyel magyar népzenet játszottunk, majd a Kabóca, amellyel főleg moldvait és gyimesit. Ezekkel a zenekarokkal is sokat utaztunk. Majd jött a nagy váltás, a középkori zenét képviselő Igricek, amelyben doboltam, énekeltem és tekerőztem, és amellyel 2004-ben és 2007-ben két CD-t is megjelentettünk. A kiállításmegnyitóiakra is vittem őket. Illetve van egy, a Történelmi Lovas Egyesület által kiadott huszáros kazetta, az 1995-ben megjelent *Tavaszi hadjárat – Huszár és katona énekek*, azon olyan muzikusok mellett énekelek, mint Poros, Gombai Tamás,³³ Dresch Misi és Gyenis Kati. Még a borítóra is engem tettek, huszárruhában.

Jávorszky Béla Szilárd:

Az Igriceknek közel tíz éve vége. Azóta nem is nagyon zenélsz?

Kása Béla:

Sokáig valóban semmi, amiben persze szerepet játszott a betegségem is, de azért időnként elővettem a kontrát vagy a bőgőt. És Salamon Soma és Kiss Krisztián mellett a Tordas Trióban gardonoztam. Nincs állandó zenekarom, de ez nem is baj. Kell a szabadság. Ha hónapokra Indiába vágyom, így legalább mehetek. Az Igricekben ugyan volt helyettesem, de hosszabb távon azért keletkeztek súrlódások ebből. Viszont van egy csapat, a Kalász Máté vezette Budapest Palatka Band, amely nevének megfelelően kimondottan palatkai zenét játszik, korábban a Csocsó klubban lépett fel kéthetente, mostanában a Prágai Sörözőben, és alkalmanként beállhatok közéjük, szívesen fogadnak, kizenélhetem köztük magam. A palatkai zene amúgy is a szívem csücske.

---

³⁰ Liber Endre (1966) a Tükrös együttes brácsása, a Hangvető Társulás egyik vezetője.

³¹ Gyenis Katalin (1960) a Vujicsics együttes énekes.

³² Lókötő együttes: *Mezőköpényi táncmuzsika* (VIII. Magyarországi Táncháztalálkozó, 1989)

³³ Gombai Tamás primás.

Jávorszky Béla Szilárd:

A nyolcvanas-kilencvenes években a bőrzés is érdekelt. Honnan az ihlet?

Kása Béla:

Amikor hazatelepedtem Magyarországra, komolyan elhatároztam, hogy nagyot váltok, és szíjjártó leszek. Szerintem ez a vajszlói gyerekkori élményekkel, a lovak szeretetével áll ez összefüggésben. Megismerkedtem a Fiatal Művészek Stúdió tagjaival, a keramikus Kun Évával, a bőrmíves Lukovszky Ilonával³⁴ és a fafaragó Törzsök Bélával. Kiderült Ilona könyvet is írt a bőrmívességről, gyönyörű kiadvány, ő maga készítette hozzá az illusztrációkat. Mesélte, hogy annál a Kathy László nevű debreceni szíjjártó mesternél tanult, aki az angol királynőnek is gyönyörű, sallangos lószerszámokat készített. Úgyhogy a fejembe vettem, hogy kitanulom ezt a mesterséget. Sorra jártam az Alföldön a mestereket, de egyik sem vállalta a tanításomat, mondván, ez a szakma meghalt. De közben adtak szerszámokat, árákat, félholdkéseket, tolokéseket, ami csak kellett. Néztem őket, hogyan kell befűzni a cérnát, hogy kell viaszolni. Ilona biztatott, úgyhogy az ő könyve alapján megpróbáltam magamtól. Vágtam kecskét, próbálkoztam a tejsavas cserzéssel, timsóssal, mindennel. Jártam a vásárokra és a táncháztalálkozókra, vittem az általam készített bőrzacsokokat, erszényeket, bicskatokokat, később tarisznyákat, cipőket, mindenfélét. A feleségem, Erika a kerámiai mellett sokáig segített benne.

Jávorszky Béla Szilárd:

Lószerszámot készítettél?

Kása Béla:

Hát azt pont nem, bár javítani javítottam, még a Gyűszűs tanyán. De jó darabig a bőrzésből éltem. Aztán valahogy elhalt. Legalább tíz éve nem készítettem új cuccot. Bár javítani azért javítottam ezt-azt, meg a szerszámaim is megvannak, meg nyári táborokban tanítok is bőrzést.

Jávorszky Béla Szilárd:

Térjünk vissza a fotós pályádra: évtizedek óta fényképezed az erdélyi zenészeket, ebből a sorozatból bő húsz éve egy könyv is született. Újabbat nem tervezel?

Kása Béla:

Rajtam nem múlna, anyagom van bőven. Többször pályáztunk rá, de sosem sikerült. Pedig ma is inspirál az a hihetetlen élmény, amit 1973 augusztusában az alatt a több mint egy hónap alatt Erdélyben, főleg Széken szereztem. Azok a zenék! És azok a hihetetlen hangszerek, amelyeket a nyugati világból jött emberek meg sem tudtak volna szólaltatni! Emlékszem, az első kontrámon – amit Icsán Pityuval cseréltem – még bélhúrok voltak. Csak a középső, a D-húr volt fém vagy damil. Icsán kérte, hozzak neki teniszütőhúrt, ugyanebben a vastagságban. Vittem neki Németországból vagy tíz métert tekercsben. Nagyon szegények voltak, a húr hiánycikknek számított, ők viszont szaggatták veszettül. Gondolj bele, három ember muzsikált százötvennek, erősítés nélkül. Aztán elkezdtem fényképezni őket. Végtelen melegség áradt belőlük, miközben keményen dolgoztak, míg a többiek mulattak. Senki sem fényképezte korábban őket, úgyhogy nekiláttam végigjárni a falvakat. Amikor alkalom adódik, ma is fotózok arrafelé. Legutóbb tavaly jutottam el Erdélybe, idén tavaszra is voltak ilyen tervek, de a koronavírus felülírta ezeket. Miközben itthon néha eszi a penész a diákat, negatívokat.

---

³⁴ Lukovszky Ilona (1953) bőrmíves, iparművész

Jávorszky Béla Szilárd:

Hány erdélyi zenésről készítettél eddig portrét?

Kása Béla:

Fogalmam sincs. Százötvennél biztos többről. Volt, hogy a nevüket sem írtam fel, például amikor Biharban, Máramarosban vagy a feketetői vásáron tölcseres primásokat fotóztam. Moldvában furulyásokat és kobzosokat, Székelyföldön cimbalmosokat és dudásokat fényképeztem. De Csoóri Sanyival az Alföldön felkutattunk tekerősöket, így jutottunk el például Pálinkó Jánoshoz. Rajtam kívül szerintem senki sem fotózta őket. Korniss Péter³⁵ inkább a táncház egészét fogta meg, így a fotóin a zenészek is láthatók. De olyanról, aki kifejezetten őket fotózta, másról nem tudok.

Jávorszky Béla Szilárd:

Adódtak veszélyes helyzetek?

Kása Béla:

Ha volt is, sosem az emberekkel, mindig a hatóságokkal voltak gondjaim. Például Méréban, ahol az Árus család zenélt egy lakodalomban, a helyi milicista rátette a nagy mancsát a gépemre és el akarta venni tőlem. Hogy ezt nem lehet, ez tilos. Mire Árus Béla odajött a zenekarból és valahogy leszerelte. Nem volt viszont ilyen szerencsém Dobrudzsában, ahol Lányi Gyurival és Kostyák Alpárral³⁶ vándorcigányok után repesztettünk. Az egyik kocsmában láttunk egy rikító piros inges cigányembert, aki eligazított egy helyi cigánytelepre. Hatalmas sátraik voltak, mint az indiánok, úgy néztek ki. Azóta sem láttam ilyen gyönyörűt. Barátkoztunk, fotóztam, a teli tekercest betettem a felső ingzsebembe, épp befűztem egy újat, amikor a cigányok elkezdtek nagyon furcsán viselkedni. Egy idő után durvák lettek. Kövekkel kezdtek dobálni, és látszott, ezek megvernek, ha nem iszkolunk. Mire kiértünk az autóhoz, szirénázva befutott egy rendőrautó, kiugrottak, élénk álltak, ordítottak, papírokat kértek, bevitték az őrsre. A filmet is kivették a gépből. Szerencsére nem motoztak meg, így legalább néhány felvétel megmaradt. Kostyák Alpárt emiatt kirúgták az egyetemről, annyira rossz szemmel nézték a hatóságok, hogy egy magyarországival és egy nyugatival együtt cigányokat fotóztak.

Jávorszky Béla Szilárd:

1997 és 2001 között a Fonó Budai Zeneházban végigfotóztad az Utolsó Óra programban részt vevő zenekarokat. Gondolom, ott sikerült pótolnod az addigi hiányokat.

Kása Béla:

A két év alatt negyvenöt zenekart fényképezhettem végig, és közte valóban sok olyan muzsikussal is találkozhattam, akihez korábban nem jutottam el. Főleg a peremterületekről, például Máramarosból. Érdekes, hogy épp a palatkai Kodoba Bélát és Marcit nem hozták el (véltetően tőlük rengeteg felvétel készült). Mikor 2019 őszén Kőszegen, a Jurasics Vár lovagtermében állították ki az erdélyi muzsikusról készült képeimet, benéztek az épp a városban muzsikáló palatkaiak. Úgyhogy az öregek fiai, Florin és Remus odaálltak saját, gyermekkorukban készült kétféle képük elé, és úgy fotóztatták magukat.

Jávorszky Béla Szilárd:

Más sorozatok?

---

³⁵ Korniss Péter (1937) fotográfus, fotóriporter. Munkásságának fő fókusza az eltűnőben lévő erdélyi és magyarországi paraszti életmód dokumentarista ábrázolása.

³⁶ Kostyák Alpár (1957–2016) erdélyi népzeneész, zenetanár

Kása Béla:

Sokat fotóztam a hortobágyi pásztorokat, a dobrudzsai, erdélyi és moldvai vándorcigányokat, a körösrévi fazekasokat, az ír modern nomád szekereket vagy egykor a nógrádi Terényben az embereket, házakat. Erdélyről szintén rengeteg anyagom van, 1973 óta rendszeresen kijárok, sokszor megfordulok például a feketetői vásáron. Ezekhez az utakhoz sok kedves emlék, sztori fűződik. Hogy egyet említsek: egyszer Gyimesből kellett visszautaznunk Marosvásárhelyre, mert Pumának és Zsurának³⁷ muszáj volt vonattal visszajutnia Budapestre. Zuhogott a hó, egy esztenán laktunk, az autót lejjebb hagytuk, az öregek meg mondták, ha most azonnal nem indulunk, legközelebb csak márciusban fogunk. Úgyhogy sokadmagammal, Porosékkal³⁸ beprélódtünk a négy személyes Lada Nivába, Pumának és Zsurának csak a hátsó lökhárítón maradt hely, így haladtunk a hóviharban. Árokba csúsztunk, egy traktor kihúzott, de addigra késő éjszaka lett. Pumáék egyre nehezebben bírták hátul, ezért folyamatosan pálinkáztak, majd egy idő után torkuk szakadtából énekelni kezdtek. Falvakon haladtunk keresztül hajnalban, hófúvásban, az emberek pedig nem értették, hogy egy piros autóból, a hátulján két, jéggé dermedt hóemberrel bömböl az ének. De sikerült végül Marosvásárhelyen elérni a vonatot.

Jávorszky Béla Szilárd:

1998-ban jutottál el először Indiába, azon belül is Gudzsarátba, ahová azóta rendszeresen visszajársz, legutóbb 2019 őszén voltál ott. Honnan ez a kapcsolat?

Kása Béla:

A Magyar Intézet akkori igazgatója, Betlenfalvy Géza szervezett nekem kiállítást Delhiben, Szabó Zoltán Szató fotográfus ajánlatára, az irodájában megakadt a szemem egy régi fotós könyvön, melyet az indiai olasz nagykövet készített a rabarikról még a hatvanas években. Szép szál magas emberek, fehér ruhában, fehér turbánban, és nagyon mások, mint akik azon a vidéken általában laknak. Megtudtam, hogy ez a törzs Gudzsarátban, Budzs környékén él, közel a pakisztáni határhoz. Odautaztam és a City Guest House-ban szálltam meg, a portás csodálkozott, hogy Magyarországról jövök, onnan még senki sem járt náluk. Kérdeztem a rabarikról, így jutottam el a textilgyűjtő Wazir úrhoz, akinek a fia, Szalim el is vitt hozzájuk. Nem győztem ámulni, alig egy hét alatt 32 tekeres filmet fényképeztem el, ami több mint 1100 fekete-fehér képkockát jelent. És annyira bejött az a vidék, hogy azóta is visszajárok oda. A legutóbbi volt a kilencedik alkalom.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ugyanazokhoz?

Kása Béla:

Részben igen, de persze bővült a baráti kör. Egy idő után – a langa zenészek miatt – Radzsasztán is bejött a képbe. Őket amúgy nem Budzsban ismertem meg, hanem egy hollandiai cigány fesztiválon, ahol a Gudzsarátban készített fotóimat állítottam ki, és amikor ezek a zenészek – a 10-11 fős Musafir együttes tagjai – meglátták a képeket, sírva fakadtak. Hogy ők haza akarnak menni. A menedzserük viszont közölte, hogy még három hónap hátravan a világkörüli turnéból. Pár hónappal később megkerestek Budapesten, elvittem őket a Fonóba és a Marczibányi térre, hogy lássanak-hallhassanak magyar népzene, majd a Mai Manó Ház Napfény műtermében egy egész napot eltöltöttünk a fényképezéssel. A menedzserük a

---

³⁷ Zsuráfszky Zoltán (1956) néptáncos, koreográfus

³⁸ Porteleki László Poros (1957), a Téka és a Muzsikás prímása

csíkmásolatok alapján 300 képet rendelt, az egyik fotóm a következő album borítójára is kikerült. Azóta is tart a barátság a langákkal Radzsasztánban.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mondhatjuk, hogy ugyanazt kerested Indiában, mint korábban Erdélyben?

Kása Béla:

Mindig is a hagyományos emberi közösségek érdekeltek. Erdélyben – nagy szívfájdalmamra – idővel kihaltak a zenészek, felbomlottak a közösségek. A kilencvenes évek végén viszont Indiában rácsodálkoztam, hogy jó, ezek ugyanazok a közösségek, csak pár ezer kilométerrel keletebbre. És ott még abból élnek a zenészek, hogy zenélnek. Mert ott még szükség van a zenéjükre. Általában négy-öt hangszeren is remekül játszanak, énekelnek, kartaloznak. Iskolába nem járnak, csak muzsikálnak, szóval ez egy íratlan zenekultúra. Miként Barkat Khan barátom mesélte, elég, ha a nevét le tudja írni, úgy is elboldogul az életben.

Jávorszky Béla Szilárd:

Indiában sem keveredtél zűrös helyzetbe?

Kása Béla:

Sosem. Nyitottak, nem félnek semmitől. Érdeklődők, befogadók, mosolyognak. A kilenc út alatt, ami összesen több mint egy évet jelent, sosem fordult elő, hogy ne fényképezhettem volna őket. Egy isten háta mögötti, alig ötven fős gudzsarati faluba többször is eljutottam. Nincs út, körben sivatag, egyik bokornál jobbra, a másikon balra, aztán egyszer csak megérkezel. Szép kerek házak, tüskés bozóttal körbekerítve. Pásztorok, tehenek, bivalyok, kecskék. Többször aludtam náluk, kint a szabadban. Félnomád törzsek, a férfiak és a nők egy része folyamatosan úton van. Ahogy megjön a monszun, a sivatag kiszárad, lehet legeltetni. És ahogy vonul a monszun, ők is követik, néha többszáz kilométeren át, aztán megint visszatérnek a falujukba. Ma még van egy-két ilyen törzs, de egyre nehezebb velük összetalálkozni. Húsz éve még simán beleszaladtam háromszáz éves tevecsofordókba.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mi az, ami ezekre a helyekre újra és újra visszavisz?

Kása Béla:

Visszajáró típus vagyok. Főleg oda, ahol korábban jól éreztem magam, befogadtak, elfogadtak (ez utóbbi nagyon fontos), és minden helyzetben engedtek fényképezni. Az érdekel, ahogy a kis kunyhókban megélik a mindennapjaikat ezek az emberek. Ahogy esznek, alszanak, táncolnak, zenélnek. Európában ezt nem nagyon találtam. Gyerekkoromból ezek az ideák maradtak meg, a szabad élet illúziói. Ahogy nagyapámék ormánsági falujában, Vajszlón a falu végén a cigánysoron a házak előtt égett a tűz, legelészték a lovak, lengedeztek a színes ruhák, a háttérben szólt az ének vagy a zene. És mindig jókedvűek voltak. Legalábbis így emlékszem.